

בס"ד

ישיבת "אשרי האישי" מברכת את התורמים היקרים, שנטלו חלק בקיום הסמינריון
ברכת ה' תלווה אתכם ותזכו לברכה והצלחה בכל מעשי ידיכם

שיחתו השבועית של ראש הישיבה - הרב יוסף צ. בן-פורת

המרגלים דרשו לבדוק אם דבר ה' הוא אמיתי!

פרשת שלח, שנת תשע"ז

הארץ עמדה להיכבש על ידי ישראל ללא שום מלחמה!

פרשת המרגלים מציבה הרבה שאלות קשות וחמורות. חטא המרגלים הוא המעשה ששינה את מצבו והתפתחותו של עם ישראל יותר מכל מעשה אחר בתולדותיו. (צ"ע באם חטא העגל יצר תוצאות חמורות יותר מאשר חטא המרגלים, או שמא היה פחות חמור ממנו ואיכמ"ל) כמו שכתב רש"י בריש דברים (א, ב) הם היו מוכנים ומזומנים להיכנס לארץ ישראל כפי שהובטחו. ואותה כניסה הייתה אמורה להיות ללא מלחמה כמו שכותב רש"י בהמשך (שם א, ח) "באו ורשו- אין מערער בדבר ואינם צריכים למלחמה. אילו לא שלחו מרגלים לא היו צריכין לכלי זין". וזאת משלש סיבות:

א. ניסי יציאת מצרים היו עדיין טריים בלבם ובזיכרונם של עמי כנען כמו שכתוב (שמות טו, טו) "נמגו כל ישבי כנען".

ב. בנוסף, הקב"ה הבטיחם: א. (שם כג, כז) "את אימתי אשלח לפניך והמתי את כל העם אשר תבא בהם ונתתי את כל איביך אליך ערף". ופירש אבן עזרא: "את אימתי: הוא **פחד בנשמה**. והנה תבא לגוף חולשה מיד. וזהו "ונתתי את כל איביך אליך ערף". שיתנו לך את עורפם. והטעם שיברחו מפניך בראותך אותם!"

ג. אותם עמים, ששתי הסיבות הנ"ל לא גרמו להם לברוח, יקבלו 'טיפול' נוסף! הקב"ה יפעיל כנגדם 'נשק' ששיגם וימצאם בכל מקום בו יסתתרו, ולא תהיה להם שום אפשרות להלחם בו. 'נשק' זה הוא הצרעה, שתטיל אימתה על כל מי שירצה להלחם כנגד ישראל (שם כג, כח) "ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה את החוי את הכנעני ואת החתי מלפניך" ופירש רש"י: "הצרעה - מין שרץ העוף, והיתה מכה אותם בעיניהם ומטילה בהם ארס והם מתים". כלומר, אותו שרץ קטן הוא שיעשה את מעשי הלחימה והם, יקבלו את הארץ על 'מגש של כסף'. ובספר דברים הבטחה זו מופיעה בייתר פירוט (דברים ז, ט): "וגם את הצרעה ישלח ה' אלהיך בם עד אבד הנשארים והנסתרים מפניך". ופירש הרמב"ן (שם): "והיו נשגבים במבצרים. **ושלח בהם רק את המות**

הזה. ואכן, אנו קוראים בספר יהושע (כד, יב): "וְאֶשְׁלַח לְפָנֵיכֶם אֶת הַצֵּרְעָה וְתִגְרָשׁ אֹתָם מִפְּנֵיכֶם, שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי, לֹא בְחֹרֶבֶד וְלֹא בְקִשְׁתֶּדָּה". כלומר, אלה שהיו ספונים בטירות גדולות ובמבצרים, האפשרות היחידה להכותם במעוזיהם הייתה באמצעות הצרעה! היא זו שהתעופפה מעל החומות הרמות ומצאה את האשנב להיכנס אל תוך הבית ולתקוף את המסתתרים במקום הרגיש ביותר, בעיניים. וכך הם הורעלו ומתו. אגב, גם בימינו יש זנים של דבורים וצרעות, בעיקר בדרום אמריקה, שבעקיצתם מטילים באדם ארס הגורם למותו.

כיבוש ארץ ישראל בעת ההיא, היה מתבצע בהנהגתו של משה רבינו, שהרי טרם נגזרה עליו הגזרה, שלא להיכנס לארץ חמדה. וכתבו בספרים (עי' אוה"ח שמות ו, כח ד"ה ואפשר) שאם משה היה נכנס לארץ, היה בונה מיד את בית המקדש ומטהר את הארץ מכל עבודה זרה שהייתה בה. ואז לא היה יכול שום אויב לכבוש או להרוס את בית המקדש. נמצא, שאותו חטא של המרגלים, גרם במישרין ובעקיפין להישארותם במדבר, ולכך שמשה מת במדבר ולא זכה להיכנס לארץ ישראל. ומתוך כך גם לכל החורבנות של בתי-המקדש שבאו בגלל אותה בכיה של חינוס, שבכו בני ישראל בליל תשעה באב, בשנה השנייה לצאתם מארץ מצרים. כמו שאמרו חז"ל. (תענית כט, א)

מאין יצאה היוזמה לשליחת המרגלים?

אולם עלינו להתבונן, איך ולמה, התגלגלו הדברים כפי שהיו. הקשיים הם:

א. מי הם אותם אנשים שבאו למשה רבינו עם הדרישה לשלוח מרגלים?

ב. מה היה המניע של אותם אנשים?

ג. מה היה פסול באותה דרישה?

ד. אם אכן זו הייתה בקשה פסולה למה היא התקבלה ע"י משה רבינו?

הנה בספר במדבר נסתם הדבר, מי יזם את השליחות. ובפשוטו מתקבל הרושם, שמשה או אולי הקב"ה, יזמו את המשלחת. שהרי נאמר "וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: שְׁלַח לְךָ אַנְשִׁים וַיֵּתְרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן" (במדבר יג, א-ב) אולם, רש"י במקום מפרש שזו לא הייתה מצוה ואף לא המלצה. אולם, בספר דברים הדבר מתפרש, שהרעיון והרצון לשלוח מרגלים בא מן העם. "וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כְּלִכְם וַתֹּאמְרוּ נְשַׁלְחָה אַנְשִׁים לְפָנֵינוּ וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ וַיָּשִׁבוּ אֵתְנוּ דָבָר אֶת הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר נִעְלָה בָּהּ וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר נְבֹא אֲלֵיהֶן" (א, כב), ורש"י הוסיף: כלכם-בערבוביא, ולהלן הוא אומר – "וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּל רֵאשֵׁי שְׁבֵטֵיכֶם וְזַקְנֵיכֶם" אותה קריבה הייתה הוגנת, ילדים מכבדים את הזקנים

ושלחום לפניהם, וזקנים מכבדים את הראשים ללכת לפניהם. אבל כאן ותקרבו אלי כולכם, בערבוביא, ילדים דוחפים את הזקנים, וזקנים דוחפים את הראשים!" מה שהביא את רש"י לפרש מה שפירש, מפני שעמדו לפניו מספר קשיים בפשט הפסוק. שהרי נוהג רש"י להדגיש: "ואני ליישב פשוטו של מקרא באתי" (בראשית לג, כ) א. מה הפירוש "וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּלְכֶם" האומנם כל עם ישראל בא אליו בדרישה זו?! הלא מספר בני ישראל היה יותר ממאה ריבוא. שהרי רק מספרם של יוצאי הצבא הגיע לשישים ריבוא. ברור איפא שלא כל העם בא אל משה עם הדרישה אלא חלק מהם. אם כן תשאל השאלה מי הם אותם שאכן באו? מידת ההיגיון הייתה אומרת שעל ראשי הקהל לבא בהצעות מסוג זה. ואכן הייתה לבני ישראל הנהגה נבחרת ומכובדת. שהרי מאז תחילת ישיבתם במדבר, עת הציע יתרו את הצעתו המפורסמת, למנות שרי עשרות, שרי חמישים, שרי מאות ושרי אלפים, מינה משה, על פי הסכמה הקב"ה, אותם שופטים – מנהיגים לכל העם. מעליהם עמדו שנים עשר ראשי השבטים. אולם אם אמנם הם אלה שבאו, היה הפסוק צריך לומר: ויקרבו אלי "ראשיכם" ולא כפי שהוא מספר ותקרבו אלי "כולכם". לכן נראה לי פירוש הדברים כך. ברור שקבוצת האנשים שבאה אל משה לא הייתה הנציגות הנבחרת והמוכרת של העם. אלא, קבוצת אנשים 'מהפכנים' שעקפה את מנהיגי העם הרשמיים ובאה להפעיל לחץ על משה רבינו לקבל את דרישתם. קבוצות 'מהפכניות' מהסוג הזה, יוצרים תמיד אך ורק אנשים צעירים, שמצליחים לגייס לעזרתם גם כמה אנשים זקנים, שמשמשים להם כמנוף לקידום מטרותיהם ויעדיהם. ואותם זקנים משמשים כגרזן ביד החוצב, והם אומרים וטוענים את מה שהצעירים שמים בפיהם! ויתכן שזה הפירוש "צעירים דוחפים זקנים". מי שרואה את המשלחת סבור שראשי המשלחת הם אותם זקנים שעומדים בראש, אולם המתבונן, מבחין שהם נדחפים ע"י הצעירים, העומדים מאחוריהם והם הם ששמים דברים בפיהם.

מיעוט צעקני ארגן המרצה נגד משה

אותם זקנים זוכים לכבוד מדומה, שהם עומדים בראש קבוצה גדולה של צעירים, "ומנהיגים" אותה, כביכול! וזה פשר הביטוי "כולכם" קבוצה שכוללת צעירים עם זקנים ומתיימרת לייצג את כולם. וברור, שהם באים בשם החוג המתנגד לאותם נשיאים ומנהיגים חשובים, חכמים ומוכרים. והנה אותם מנהיגים "חכמים ונבונים" שנבחרו ע"י הצבור (עייין מלבי"ם בפרשת יתרו), נתנו אימון במנהיג הדור, רעיא מהימנא, משה רבינו וידעו שכל

מעשיו על פי ה', ושכינה מדברת מתוך גרונו, כפי שאמר הקב"ה לאהרן ולמרים, בסוף פרשת בהעלותך (במדבר יב, ח). ואי לכך ידעו, שאל להם לתת עצות ואף לא להעלות הצעות בפני (דברים לג, א) "איש הא-להים" וכפי שפירשו חז"ל (ד"ר פרשה יא, ד) מחציו ולמטה איש מחציו ולמעלה א-להים. אולם אותם אנשים כדוגמת דתן ואבירם, שעסקו כל העת בנירגנות, בהתססה ובהמרדה על ה' ועל משיחו. ובכל שעת לחץ ומשבר, עמדו בראש הצועקים "מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים" (שמות יד, יא), "כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב!" (שם טז, ג), מצאו להם הזדמנות לערער את אימון העם במשה, ע"י שיעלו טענה שיש לשלוח מרגלים לרגל את הארץ. שהרי כך דרכו של עולם. ומפני ש"התורה לא תסמוך על הנס" – (הרמב"ן במדבר יג, ב) לכן אין לראות בהצעה שלהם, חוסר אמונה בה' ובמשה, אלא צעד מצעדי ההשתדלות, המותרת והנדרשת מן האדם, בבואו לצאת למלחמה. והראיה, שהרי גם משה שלח מרגלים (שם כא, לב) לפני שיצא למלחמה וכך נהג גם תלמידו וממשיכו יהושע (יהושע ב, א) לפני כיבוש יריחו.

וכאן נעבור לשאלה השניה. מה היה המניע של אותה קבוצת נרגנים ומה היה חטאם. ברש"י (במדבר יג, ב) הובאו דברי חז"ל שאמר הקב"ה למשה "אני אמרתי להם שהיא [הארץ] טובה שנאמר (שמות ג, יז) "אעלה אתכם מעני מצרים ... אל ארץ זבת חלב וחיכם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא ירשוה".

משמע איפה שעיקר מטרתם הייתה לחקור אם הארץ טובה או גרועה. ואע"פ שבפסוק (דברים א, כב) נאמר: "ויחפרו לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן". ולא הוזכר "הטובה היא אם רעה". עניין זה הוזכר רק בפרשת שלח (יג, יט) בתדריך שנתן משה רבינו למרגלים: "וימה הארץ השמנה הוא אם רזה היש בה עץ אם אין" (שם יג, כ). וכשהמשלחת חוזרת הם מראים לקהל את הפירות הענקיים שקטפו בארץ ישראל. משמע, שזו הייתה מטרה חשובה בשליחתם.

יוצא איפה שהמטרה המרכזית, שעמדה אחרי דרישתם, הייתה, להעמיד סימן שאלה האם אפשר להאמין ולסמוך על מידע של הבורא יתבונן. זה מה שלימדנו רש"י. שורש החטא לא היה בתשובת המרגלים, אלא בהצגת השאלה! עצם הרצון לבדוק את אמינות דברי הבורא היא אפיקורסות מוחלטת!! שהרי אפילו אדם-בשר ודם, שיאמר לחבירו שהוא מוכר לו שולחן טוב וחדש שלא השתמש בו אדם מעולם. ויענה לו הקונה שהוא חפץ למסור את השולחן למומחה, שיבדוק האם המוכר דובר אמת, או שמא משקר הוא, והשולחן הוא משומש ולא חדש. והמומחה יכול להבחין

בכך למרות שהשולחן נראה חדש ממש. ברור לכל שאם המוכר הוא ידידו של הקונה, ומוכר כאדם כשר וישר, הוא יראה בעצם הבקשה פגיעה קשה בכבודו מצד הקונה. אף על פי, שהקונה לא טען, שהמוכר שקרן ורמאי, הרי שעצם הבקשה לבדיקת השולחן מביעה חוסר אמון ולכן היא פוגענית, למרות שהיא הגיונית, מכובדת ומקובלת ביחס למוכר שאיננו מוכר לנו כאדם אמין וישר.

הצגנו שאלה: מה ההבדל בין משלחת ה"מרגלים-הרעים" ל"מרגלים-הטובים" ששלחו משה ויהושע. והתשובה היא: מאחר והתורה לא תסמוך על הנס, לכן חייב האדם לחרוש ולזרוע וגם להחזיק משטרה כנגד הפושעים וצבא להלחם באויבים. ועל הצבא להשתמש בנשק ובכלים שונים בכדי למלא את תפקידו. וכך מדרכי ההשתדלות, על הצבא לרגל את כוחות האויב, את עריו ומבצריו ולבדוק 'איך' להלחם ולכבוש. **חטאם של "המרגלים-הרעים" היה שהם הלכו לבדוק "אם"**

להלחם? "אם" בכלל כדאי להיכנס לארץ? האם אמנם היא טובה!?

לעומת זאת, "המרגלים-הטובים" ששלח משה נהגו באופן שונה לחלוטין: "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת יַעֲזָר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֵתְיָהָ" (שם כא, לב), ופירש רש"י: "המרגלים לכדוה, אמרו לא נעשה כראשונים. בטוחים אנו בכח משה להלחם". הרי לפנינו שמרגלים אלה היו חדורי אמונה בה' ובמשה עבדו. **וכל הליכתם לא הייתה 'אם' להלחם, אלא 'איך'!** וכך גם המרגלים ששלח יהושע, נהגו באופן אמיתי וענייני. הם חזרו משליחותם ומסרו, את הלכי הרוח ו'איך' צריך להתבצע הכיבוש. ואמנם, יריחו נכבשה מבלי שום מעשה מלחמתי כוחני. כמו ששרה דבורה: "מִגֵּן אִם יִרְאֶה וְרִמַח בְּאֶרְבָּעִים אֶלְף בְּיִשְׂרָאֵל!" (שופטים ד, ח).

הבדל נוסף, חשוב מאד מאד. על המרגלים ששלח יהושע נאמר "וַיִּשְׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיָּבֹאוּ אֶל יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן וַיְסַפְּרוּ לוֹ אֶת כָּל הַמַּצָּאוֹת אֲוֹתָם" (יהושע ב, כג). כלומר הם חזרו למי ששלח אותם – אל המנהיג – ולו, ורק לו ספרו את הממצאים שמצאו. בעוד ש"המרגלים" כשחזרו משליחותם פנו מיד אל כל עם ישראל! (במדבר יג, כו) "וַיִּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וְאֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִדְבַר פָּאֲרֹן קְדֻשָׁה וַיֵּשְׁבוּ אֲתָם דָּבַר וְאֵת כָּל הָעֵדָה וַיִּזְאוּ אֶת פְּרִי הָאָרֶץ". כידוע ריגול הוא דבר סודי מאד. אי לכך רק המפקדים הבכירים, או המנהיגים המדיניים, הם היודעים על שיגור מרגלים ואת תוכן התשובות אותן הביאו המרגלים. אולם כאן לא כך נהגו "המרגלים", אלא פנו ישירות אל העם. ומכאן ברור שלא נהגו "כמרגלים" שברשותם מידע סודי אלא כחותרנים ומסיתים, הפונים אל העם כדי להמריד אותו נגד המנהיג.